

2. INVESTIGAȚIA SOCIOLOGICĂ

2.1. Metode și tehnici de cercetare

Dobândirea unei cunoașteri științifice nu se poate realiza întâmplător, așa încât la baza acestui gen de cunoaștere stau moduri de cercetare și principii de cunoaștere și de transformare a realității standardizate, anume metodele. În general, în cadrul științelor sociale se face distincția între două metode de studiu, fără ca acestea să fie utilizate izolat una față de cealaltă: metoda *nomologică* și metoda *genetică*.

Metoda nomologică (generalizantă), al cărei scop este formularea de legi, de relații generale care nu depind de condițiile concrete. Această metodă are limitările sale, iar aceasta, în primul rând, datorită dinamicii deosebite a realității sociale, ceea ce o face greu de surprins la nivelul unor concepte cu un nivel înalt de abstractizare.

Metoda genetică sau istorică (individualizantă), care constă în studierea aspectelor sau evenimentelor singulare, în condiții concrete, precise. Simplele evenimente nu permit însă construirea unei științe, așa încât este necesară trecerea de la acestea la conceptualizare.

Faptele sociologice. În lucrarea *Le Metier de sociologue* (1973), P. Bourdieu, J.-C. Chamboredon și J.-C. Passeron, sociologi francezi contemporani, insistă asupra diferenței dintre obiectele reale și faptele științifice. Acestea din urmă sunt construite și nu simplu date în experiența cotidiană: „Măsurarea și instrumentele de măsură și, mai general, toate operațiile practicii sociologice, de la elaborarea chestionarelor și codificare până la analiza statistică, sunt tot atâtea teorii în acțiune, cu titlu de proceduri de construire, conștiente sau inconștiente, a faptelor și relațiilor între fapte.” (p. 59)

Din punct de vedere temporal, aplicarea acestor metode se poate realiza fie transversal, atunci când se are în vedere situația existentă la un moment dat, fie longitudinal, atunci când se are în vedere evoluția pe un interval temporal a proceselor sociale. Cercetările longitudinale, la rândul lor, pot fi realizate retrospectiv sau prospectiv. Aceste metode, indiferent de sensul aplicării lor efective, fac apel la o serie de tehnici, reduse în general la patru mari categorii:

1. Experimentul reprezintă tehnica de cercetare ce constă în manipularea controlată a unor fenomene, destinată să producă observațiile necesare înțelegerii respectivelor fenomene. Această tehnică permite, în context sociologic, mai ales verificarea legăturii dintre două variabile. Astfel, este vorba de constituirea a două grupuri, în unul dintre ele introducându-se o variabilă (variabila independentă) care va determina sau nu modificări asupra unei alte variabile (variabila dependentă), în timp ce în celălalt grup variabila nu este introdusă, acest grup servind ca grup de control. Experimentele se pot realiza fie în laborator, fie în condițiile vieții sociale reale. În cazul sociologiei, spre deosebire de psihologie, sunt greu de realizat și fără o relevanță ridicată experimentele de laborator, chiar dacă acestea permit un control mai bun al variabilelor.

2. Observația reprezintă cea mai veche tehnică de cercetare utilizată în știință și constă în investigarea sistematică, în baza unui plan anterior elaborat, cu ajutorul unor instrumente adecvate, a proceselor sau fenomenelor care constituie obiectul de studiu. În viața de zi cu zi, utilizăm observația pentru a identifica modul în care noi și ceilalți ne îmbrăcăm și reacționăm în diferite situații, modul în care arată strada pe care mergem, modul în care se desfășoară o oră de curs etc. Datele obținute nu ne permit să ajungem la o cunoaștere sistematică a realității, deoarece am utilizat *observația spontană* care de multe ori nu corespunde realității întrucât putem fi impresionați de detalii și să pierdem din vedere semnificația unor elemente de ansamblu. Pentru a realiza o cunoaștere autentică trebuie să trecem de la observația spontană, care nu ne permite generalizări, la *observația științifică*.

În sociologie, **observația științifică** constă în obținerea informațiilor cu ajutorul organelor de simț și verificarea ipotezelor cercetării pentru a descrie sistematic și obiectiv faptele și fenomenele sociale. Investigația sociologică utilizează mai cu seamă două tipuri de observație, diferențiate în funcție de gradul de implicare a cercetătorului în domeniul investigat și anume: observația structurată și observația participativă.

Observația structurată constă în aplicarea unor tehnici de măsurare bazate pe înregistrarea datelor pe categorii de codificare, fără ca cercetătorul să fie implicat. De exemplu, dacă dorim să observăm comportamentul verbal și acționai al colegilor noștri, în cadrul școlii sau în afara acesteia, construim un sistem de categorii cu trei clase: comportamente prosoziale, comportamente de conformare la normele și valorile sociale și comportamente antisociale, în dezacord cu normele și valorile societății, apoi îi rugăm, pe colegii noștri, să relateze în scris despre comportamentele lor pe o anumită perioadă de timp. Grupăm aceste comportamente în cele trei categorii: prosoziale, de conformare și antisociale și cu ajutorul observației vom stabili ce tip de comportament a predominat. În anumite condiții, putem să realizăm o *observație directă* în cazul experimentelor de laborator, a activităților dintr-o oră de curs etc.

Observația participativă presupune integrarea cercetătorului în colectivitatea studiată și în utilizarea introspecției sau/și a memoriei sale sociale pentru înregistrarea și interpretarea datelor. Observația participativă este utilizată cu precădere în studiile de antropologie socială și culturală, astfel antropologul B. Malinowski a subliniat, la începutul secolului al XX-lea, valoarea acestei metode în studiul triburilor din Guineea și din nordul Melaneziei.

3. Ancheta, probabil cea mai răspândită metodă de cercetare sociologică, constă în **colectarea de informații solicitând oamenilor să răspundă la anumite întrebări**. Având în vedere aria largă de aplicabilitate, se pot pune în evidență numeroase tipuri de anchetă. Ea are două **forme principale**: interviul și chestionarul.

Interviul este tehnica de obținere a informațiilor, prin întrebări și răspunsuri, apelându-se la mijloace verbale. Interviurile sunt utilizabile mai ales atunci când sunt studiate fenomene și procese mai greu observabile, între avantajele lor putându-se enumera: posibilitatea observării comportamentelor non-verbale, consemnarea spontaneității răspunsurilor, posibilitatea sesizării unor aspecte neanticipate etc. Chestionarul reprezintă tehnica de obținere a informațiilor prin intermediul unei succesiuni logice de întrebări scrise ce solicită din partea celui chestionat direct sau indirect, un răspuns scris.

Atât interviurile, cât și chestionarele constau din suite de întrebări care nu pot fi construite întâmplător. Formularea întrebărilor (nu trebuie să cuprindă figuri de stil, nu trebuie să fie negative, nu trebuie să fie tendențioase etc.), ordinea lor, adecvarea la ipotezele cercetării, adecvarea în raport cu nivelul de școlarizare al celor intervievați sau chestionați etc. sunt probleme deosebit de importante în construirea chestionarelor și a interviurilor. În general, întrebările pot viza patru tipuri de informații:

- fapte, referitoare la situația personală a indivizilor chestionați (vârstă, sex, profesie, venituri etc.), la mediul lor (locuință, condiții de viață, condiții de muncă etc.), la comportamente;
- opinii, respectiv aprecierile (judecățile) pe care indivizii le formulează în legătură cu problemele considerate: opinii politice, morale, artistice etc.
- atitudini, adică poziționări ale indivizilor în raport cu diferitele elemente ale mediului social: atitudinea față de muncă, față de politică etc.
- cunoștințe, referitoare la gradul de cunoaștere a problemelor sau situațiilor cu care interferează persoana chestionată.

În funcție de conținutul problemelor abordate, **există**: anchete de opinie publică, socio-economice **etc.** Problemele studiate cu ajutorul anchetei sociologice sunt foarte variate, începând cu credințele, aspirațiile, opiniile, atitudinile, interesele etc. (fenomene subiective) și continuând cu fenomene, precum: sărăcia, condițiile de locuit, gradul de ocupare a forței de muncă etc. (fenomene obiective). Atunci când se urmărește cunoașterea opiniei publice, avem de a face cu sondajele de opinie publică.

Sondajul de opinie publică este o cercetare sociologică de teren realizată cu scopul de a cunoaște orientarea, centralitatea și intensitatea opiniilor împărtășite în comun de diferite straturi și categorii ale populației. El se bazează pe tehnicile interogative și pe eșantionare înțeleasă ca o

operație de construire a unui „model redus”, numit **eșantion**, care constituie o parte dintr-un întreg care reproduce la scară redusă structura întregului. În principal, există două **modalități de eșantionare**: *eșantionarea aleatorie* și *eșantionarea pe cote*, ultima presupune stabilirea criteriilor de eșantionare și includerea în eșantion a persoanelor sau a unităților sociale proporțional cu structura universului cercetat.

4. Analiza documentară, utilizată cu precădere în situațiile în care accesul direct la fenomenele și procesele studiate nu mai este accesibil direct, ci doar prin intermediul documentelor (obiecte sau texte care oferă informații): arhive publice sau private, jurnale personale, corespondență, date statistice, ziare, reviste, cărți, lucrări de artă, folclor, discursuri etc. Studiarea documentelor se face cu ajutorul unor tehnici riguroase, anume **tehnicile analizei de conținut**. Această tehnică are și unele inconveniente.

2.2. Etapele cercetării sociologice*

Sociologia se ocupă cu studiul științific al vieții sociale a oamenilor sub toate aspectele sale. Aceasta înseamnă că abordarea obiectului de studiu se realizează potrivit unei anumite metodologii, respectiv potrivit unui demers riguros organizat și desfășurat. În general, se poate aprecia că realizarea unei cercetări sociologice presupune parcurgerea următoarelor etape:

1. Stabilirea problemei de studiat: complexitatea realității sociale face ca abordarea sa în scopuri științifice să nu se poată realiza de o manieră globală, ci doar supunând atenției anumite aspecte ale sale. Ca atare, prima etapă a cercetării sociologice este delimitarea problemei de cercetare, definirea problemei sociale în termeni sociologici;

2. Studiul bibliografiei problemei: vastitatea sociosferei permite formularea în permanență de noi probleme, care au însă conexiune cu altele sau chiar, în alte contexte, au mai fost cercetate. Consultarea literaturii de specialitate este astfel obligatorie în orice cercetare: vom cunoaște mai bine propria problemă și vom evita să redescoperim ceea ce se știe deja;

3. Formularea ipotezelor: definirea cu claritate a problemei și precizarea principalelor sale aspecte prin intermediul literaturii de specialitate, vor permite formularea anumitor ipoteze în ceea ce privește legătura existentă între faptele sociale studiate. Modul concret de formulare a unei ipoteze presupune separarea realității sociale studiate în două serii de fapte, gândite ca variabile, dintre care una reprezintă variabila-cauză (independentă), iar cealaltă variabila-efect (dependentă). Ipoteza reprezintă legătura formulată între cele două variabile și care, prin cercetare va fi confirmată sau infirmată;

4. Determinarea populației de studiat: este evident că cercetările sociologice nu pot fi exhaustive, complete, iar aceasta, în primul rând, datorită resurselor implicate, dar și datorită inutilității lor. Cercetarea poate fi deosebit de relevantă pentru ansamblul unei populații (exceptând cazurile în care numărul membrilor este redus, de ordinul zecilor sau sutelor) și dacă se lucrează doar pe eșantioane reprezentative pentru populația în cauză, altfel spus trebuie să se încerce reproducerea în mic a structurii populației respective (sex, vârstă, pregătire școlară, profesie, mediu de rezidență, naționalitate). Mărimea eșantionului depinde de gradul de precizie urmărit, cu cât se urmărește o precizie mai mare, această mărime trebuie să fie mai mare;

5. Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare: acestea trebuie adecvate problemei studiate și informațiilor care se încearcă a fi obținute;

6. Colectarea datelor: presupune contactul direct cu populația studiată, colectarea datelor putându-se realiza de cel care realizează cercetarea sau de alte persoane calificate;

7. Analiza rezultatelor: după obținerea datelor, acestea sunt prelucrate, combinate și analizate, astfel încât să permită analizarea ipotezelor avansate;

8. Formularea concluziilor: se referă, în primul rând, la acceptarea, respingerea sau reformularea ipotezelor, totodată rezultatele cercetării trebuind redactate și prezentate într-o formă accesibilă celor interesați.